

การวิเคราะห์วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี

An Analysis of the Eulogy Literature for King Rama III of Nai Mee

สาทิต แทนบุญ

Satid Tanboon

วิทยาลัยนาฏศิลปจันทบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Chanthaburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa institute

E-mail: tid_satid@hotmail.com Tel: 0868194188

Received 10/2/2566

Revised 13/6/2566

Accepted 17/6/2566

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความที่นำเสนอการวิเคราะห์วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ปรากฏว่า วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี แต่งเป็นกลอน จำนวน 522 คำกลอน โดยนำเนื้อเรื่องบางตอนมาจากเหตุการณ์ที่ได้พบได้เห็นจริง ผลการศึกษารูปได้ ดังนี้ 1. ด้านศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติ รัชกาลที่ 3 ของนายมี ปรากฏกลวิธีในการเสนอความเปรียบเทียบกับพระมหากษัตริย์ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งหมด 4 วิธี คือ 1. การใช้ความเปรียบแบบอุปมา การใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ การใช้ความเปรียบแบบอติพจน์ และ การใช้สัญลักษณ์ 2. ด้านสภาพสังคม และวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีด้านสถาปัตยกรรม ด้านการทํานุบำรุงบ้านเมือง ด้านเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ เรื่องข้าวยากหมากแพง เรื่องน้ำท่วม เรื่องไฟไหม้ ส่วนด้านคติชน มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ภูตผี ปีศาจ และ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ กฎแห่งกรรม ความไม่เที่ยงของสังขาร การเวียนว่ายตายเกิด การทำบุญ การฟังเทศน์ และยังมีด้านค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ค่านิยมความซื่อสัตย์ ค่านิยมในความกตัญญู ค่านิยมในความอ่อนน้อมถ่อมตน และค่านิยมในการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ยังเป็นบทประพันธ์เพื่อใช้ในการสรรเสริญพระเกียรติ

คำสำคัญ: วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติ รัชกาลที่ 3 นายมี

Abstract

This article presented an analysis of the eulogy literature for King Rama III of Nai Mee. It was found that the eulogy literature for King Rama III of Nai Mee composing 522 poems by bringing some episodes came from events that have actually been seen. The results can be summarized as follows: 1) In part of the art of using languages in literary works in honor of Nai Mee, there were four different methods of proposing the monarchy, namely, the use of simile, the use of metaphor, the use of hyperbole and the use of symbols. 2) In social and cultural conditions in the reign of King Rama III in eulogy literature for King Rama III of Nai Mee, which has reflected social and cultural conditions, architecture, country preservation and major events such as famines, floods, fires. In part of folkloristics, there was beliefs about sacred things, angels, ghosts, demons. Buddhist beliefs such as the law of Karma, the impermanence of the body. The cycle of birth, merit making, listening to sermons. Value parts including the values of loyalty to the King, honesty values, values in gratitude, values in humility and values in education. It also played a role as a composition used in eulogy for the king.

Keywords: Eulogy Literature, King Rama III, Nai Mee

1. บทนำ

วรรณกรรมของแต่ละชาติจะมีลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ๆ ซึ่งวรรณกรรมไทยได้บรรยายเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี ค่านิยม (สาทิติ แทนบุญ และมาลินี แทนบุญ, 2560 น.134) วรรณคดีไทยในอดีตมีลักษณะเด่นประการหนึ่ง คือลักษณะที่เป็นการหลีกเลี่ยงจากอารมณ์ร้ายและสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ออกไปสู่ความอมิรมย์ หลีกหนีจากอารมณ์อันเป็นมลทินทั้งหลายไปสู่ความสำราญ ความอมิรมย์อย่างแท้จริงของวรรณคดี (สมถวิล วิเศษสมบัติ, ม.ป.ป.) วรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ 3 หรือสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีกวีที่ควรกล่าวถึง ดังนี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร กรมหลวงวงศาธิราชสนิท คุณสุวรรณ คุณพุ่ม พระมหามนตรี (ทรัพย์) และนายมี

วรรณกรรมของนายมีนั้น ส่วนใหญ่เป็นคำประพันธ์ประเภทกลอน ไม่ว่าจะเป็นนิราศเดือน นิราศพระแท่นดงรัง นิราศกลาง และเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 3 นั้น นายมีได้แต่งกลอน เพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. 2376 เพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติของนายมี ช่วยให้เราได้ทราบถึงพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับพระราชศรัทธาทรงสร้างวัดวาอาราม และปูชนียสถานหลายอย่างหลายประการ ในตอนท้ายของกลอนเพลงยาวนั้นมีบอกไว้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้านายมี บุตรพระโหรา แห่งมาทูลเกล้าฯ ถวายไว้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ณ วันประหัตจตุรเกศ กาลปักษ์ เดือนแปด จุลศักราช 1195 ปีมะเส็ง เบญจศก เสร็จ ขอเดชะ”

สนธิ ตั้งทวี (2528) ได้กล่าวถึงเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า นายมีแต่งเพื่อสวดดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยแต่งเป็นกลอน มีความยาวถึง 522 คำกลอน ตอนท้ายได้บอกชื่อตนเอง และจุดมุ่งหมายในการแต่งเนื้อเรื่องพรรณนาพระเกียรติคุณ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของพระองค์ โดยเฉพาะการบูรณะวัดวาอารามต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชศรัทธาอย่างมาก ส่วนวัชร รมะนันท์ (2538) ได้กล่าวถึงนายมีว่า นายมีแต่งเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาวเพื่อยอพระเกียรติ

นอกจากนี้ความน่าสนใจของนายมี และวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ คือ นายมียังเป็นกวีคนแรกที่นำคำประพันธ์ประเภทบทกลอนมาแต่งเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ เรื่องวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแต่เดิมวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ หรือวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงและลิลิต นอกจากนี้นายมียังได้บอกจุดมุ่งหมายในการแต่งเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติไว้ด้วยว่า ต้องการให้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นหลักฐานแสดงความสามารถในเชิงกวี เพราะอยากจะเปลี่ยนงาน จากช่างเขียนมาอยู่ฝ่ายอาลักษณ์ ซึ่งกวีท่านอื่นยังไม่มีใครเคยบอกถึงจุดมุ่งหมายในการแต่งว่าต้องการเปลี่ยนอาชีพเลย แต่นายมีได้บอกจุดมุ่งหมายในการแต่ง นายมีสามารถพรรณนาบทกลอนได้อย่างตรงไปตรงมา ดังบทกลอนที่ว่า

ขอคุณพระไตรรัตน์เป็นฉัตรแก้ว	มาปักแผ้วกันภัยในเกศ
ให้พระจอมโลกาทรงปราณี	พอพ้นที่ช่างเขียนเปลี่ยนวิชา
ขอฉลองพระคุณไปในอาลักษณ์	ด้วยจิตรรักจงสมปรารถนา
ควรมิควรโปรดทรงพระเมตตา	ชีวิตไว้ใต้ฝ่าธุลีเอย

ปัญญา บริสุทธิ์ (2534) ได้กล่าวถึงเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า นายมีมหาดเล็ก ได้กล่าวพรรณนาสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงมีพระราชศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา ทรงโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปโบราณที่ชำรุดจำนวนมากให้คงสภาพเดิมที่สวยงาม นับเป็นพระราชกรณียกิจอันสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปกรรมของไทยให้คงอยู่ตลอดไป และบุญยงค์ เก

จุดมุ่งหมายเพื่อยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อบันทึกเหตุการณ์ในสมัยนี้ เพื่อแสดงฝีมือ เพราะผู้เขียนอยากเปลี่ยนอาชีพมาอยู่กรมอาลักษณ์ พระนั่งเกล้าฯ นั้น มุ่งมั่นในทางบุญสุนทาน พระองค์จะไผ่พระทัยในทางศาสนา มากกว่าทางอื่น ๆ ดังนั้นในรัชสมัยของพระองค์นี้ รายจ่ายในด้านนี้จึงสูงมาก แม้ขณะที่พระองค์ใกล้จะสวรรคต ก็ยังมีรับสั่งให้ขุนนางนำเงินจากท้องพระคลังส่วนหนึ่งไปบูรณะวัดวาทารามที่ยังเหลืออยู่ให้เสร็จสิ้นไป ซึ่งการทำนุบำรุงในทางศาสนา นี้จะมีผลดีในการบำรุงขวัญในด้านจิตใจ ใช่แต่เท่านั้นแม้ด้านอื่น ๆ พระองค์ก็ทรงพัฒนาเหมือนกัน จึงกล่าวได้ว่าศาสนาในสมัยของพระองค์นั้นรุ่งเรืองมากในด้านการสร้าง และปฏิสังขรณ์วัดวาทาราม และบางวัดนั้นยังเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523) กล่าวถึงเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า เพลงยาวเรื่องนี้ นายมีเป็นผู้แต่งขึ้น เพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อหาของเรื่องเล่าถึงพระราชกรณียกิจจะคนไปกับเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 3 เช่น ทรงปล่อยนกโทษ ประกาศห้ามเล่นการพนัน ช่วยเหลือคนยากจน ช่วยเหลือราษฎรที่ถูกไฟไหม้และถูกน้ำท่วม บูรณะบ้านเมือง และทำนุบำรุงศาสนา เป็นต้น

นายมีเป็นบุตรพระโหราธิบดี ดังปรากฏต่อไว้ท้ายกลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า ข้าพระพุทธเจ้านายมี บุตรพระโหราธิบดี (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2553. น. 143)

นายมีเป็นกวี และกวีเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งอยู่ในสังคม ดังนั้นสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกวีและงานเขียนของกวีเสมอ วรรณกรรมหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงศิลปะการใช้ภาษา วิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมในสังคม ดังวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมีที่มีการที่สะท้อนให้เห็นถึงศิลปะการใช้ภาษา สภาพสังคม วัฒนธรรม ในสมัยรัชกาลที่ 3 จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี
2. เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาสภาพสังคม และวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี
2. เพื่อให้ทราบถึงสภาพสังคม และวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวรรณกรรมเรื่อง วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี

นิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติ หมายถึง งานประพันธ์ประเภทร้อยกรองของไทยที่มีเนื้อหามุ่งไปในการกล่าวถึงพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ รวมทั้งยกย่องสรรเสริญพระมหากษัตริย์

รัชกาลที่ 3 หมายถึง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

นายมี หมายถึง กวีผู้ประพันธ์เรื่อง วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3

2. วิธีการศึกษา

การศึกษาวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) และเสนอผลของการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนายมี
2. รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเปรียบและกลวิธีการใช้ความเปรียบ
3. รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีสรรเสริญพระเกียรติ
4. วิเคราะห์ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีสรรเสริญพระเกียรติด้านต่าง ๆ
5. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

3. ผลการศึกษา

ด้านศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี

การใช้ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์

การยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์มีการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เช่น การกล่าวเกินจริง และการอุปมาปรากฏชัดเรื่องของการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ จากการศึกษาวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของ นายมี ปรากฏการใช้ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งหมด 4 วิธี คือ 1. การใช้ความเปรียบแบบอุปมา 2. การใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ 3. การใช้ความเปรียบแบบอติพจน์ และ 4. การใช้สัญลักษณ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. **การใช้ความเปรียบแบบอุปมา** คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมีลักษณะอันโดดเด่นบางประการที่เหมือนกันหรือคล้ายกัน การใช้ความเปรียบแบบอุปมาในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏใช้ความเปรียบเทียบกับพระองค์ แสดงให้เห็นถึงการยกย่อง เทิดทูนและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของกวีที่มีต่อพระมหากษัตริย์ ดังบทกลอนที่ว่า

ขอเฉลิมเพิ่มพูนพระเกียรติยศ	ยุคลบทบพิตรอดิศร
ถวัลย์ราชราชัยในนคร	ดั่งทินกรแจ่มฟ้าทั่วธานี
ลอยสว่างกลางสวรรค์ชั้นทวีป	ได้ขึ้นชีพทั่วจังหวัดพังครัม
ด้วยพระเดชเดชโลกโอบการดี	ไม่หมองมัวทั่วศรีอยุธยา

คำว่า **ดั่งทินกรแจ่มแจ้งฟ้าทั่วธานี** เป็นการเปรียบเทียบกษัตริย์อุปมาดั่งพระอาทิตย์ส่องสว่างทั่วท้องฟ้า

2. **การใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์** คือ การใช้คำมาเปรียบเทียบเป็นการเปรียบโดยนัย ไม่มีคำที่บ่งการเปรียบเทียบให้เห็น ดังบทกลอนที่ว่า

อันเป็นปิ่นมงกุฎอยุธยา	บังคมบรมนารถนาถา
ขอเฉลิมเพิ่มพูนพระเกียรติยศ	บำรุงราชฐานศาสนาให้ถาวร
ถวัลย์ราชราชัยในนคร	บทบพิตรอดิศร
ลอยสว่างกลางสวรรค์ชั้นทวีป	ดั่งทินกรแจ่มฟ้าทั่วธานี
ด้วยพระเดชเดชโลกโอบการดี	ได้ขึ้นชีพทั่วจังหวัดพังครัม
	ไม่หมองมัวทั่วศรีอยุธยา

คำว่า **ปิ่นมงกุฎอยุธยา** เป็นการเปรียบเทียบกษัตริย์โดยนัย ความหมายคือ เป็นยอดแห่งพระนคร

3. **การใช้ความเปรียบแบบอติพจน์หรือกล่าวเกินจริง** เป็นการใช้โวหารเปรียบเทียบเกินจริงเพื่อให้เห็นอารมณ์หรือความรู้สึกที่รุนแรง ดังบทกลอนที่ว่า

ขออนุโมทนาอาณิสส	ที่พระองค์ทรงสร้างสว่างสวรรค์
ให้ภิญโญยศยิ่งทุกสิ่งอัน	อุปพันตรายอย่าได้มี
บรมสุขทุกพระอริยาบถ	ใครคิดคดให้พ่ายกระจายหนี
ให้พระชนม์มายาวยืนอยู่หมื่นปี	ให้เปรื่องปรีชาฤทธิมหิทธิ

คำว่า **ให้พระชนม์มายาวยืนอยู่หมื่นปี** เป็นการเปรียบเทียบกษัตริย์โดยมีความหมายคือ การกล่าวเกินจริงให้อายุยืนหมื่นปี

4. การใช้สัญลักษณ์ ดังบทกลอนที่ว่า

พระโรคอาอย่าแผ้วให้แคล้วคลาด จงผูกผาดมุ้งศรีเพียงสุริย์ฉาน

พระเกียรติยศปรากฏทั่วจักรวาล ดังอวตารผ่านโลกเป็นโจกจอม

คำว่า **อวตาร** เป็นการใช้สัญลักษณ์กษัตริย์ โดยมีความหมายคือ ดังพระนารายณ์อวตาร หรือแบ่งภาคมาเกิด

การใช้ภาษาในการเลียนเสียงธรรมชาติ

การเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติเป็นการเลือกเสียงของคำเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตาม หรือเกิดอารมณ์ร่วมในการอ่านคำประพันธ์ มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ดังบทกลอนที่ว่า

ขึ้นทรงพระที่นั่งบัลลังก์อาสน์ พร้อมอำมาตย์ซ้ายขวาทั้งหน้าหลัง

พวกหอกแห่แลทวนลั่นกำลัง แห่สะพรั่งคืบไปดับเพลิง

กำลังไฟได้ลมระดมไหม้ เสด็จไปลมสดไม่พัดเอื้อง

ไฟก็เหือดเผือดแสงไม่แรงเรือง ก็สบเชิงคว้าวขอตะกร้อน้ำ

เข้าฉุดชักตักสาตอยู่ฉาดฉ่า โยทะกาแย่งยุบอุบถัมภ์

พระเพลิงร้ายพระพายรื้อกระพือทำ ก็แพ้อำนาจองค์พระทรงบุญ

จากบทประพันธ์ข้างต้น เป็นตอนที่เจ้าหน้าทีพากันไปดับเพลิงและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปด้วย ทำให้ไฟไม่ลุกลาม คำที่เลียนเสียงธรรมชาติ คือ คำที่เลียนเสียงน้ำรดของที่ถูกไฟไหม้ ดัง “ฉาดฉ่า”

การเล่นเสียงพยัญชนะ

นอกจากการเล่นเสียงสระภายในวรรคแล้ว การเล่นเสียงพยัญชนะภายในวรรค ก็ทำให้บทร้อยกรองเกิดความไพเราะยิ่งขึ้นเช่นกัน

ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี มีการเล่นเสียงพยัญชนะคู่กันภายในวรรค ดังบทกลอนที่ว่า

พระมณฑปน้อยใหญ่ก็ใหม่อ่อน แล้วด้วยทองแถมแก้วแววร่าม

ล้วนลดลาลยพราวพราวดูวาววาม แต่ฐานงามถึงยอดตลอดปลี

จากวรรค “ล้วนลดลาลยพราวพราวดูวาววาม” มีการเล่นเสียงพยัญชนะ คือ ล้วน-ลด-ลาลย, พราว-พราว และ วาว-วาม

การเล่นคำซ้ำ

ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้ปรากฏคำซ้ำ ดังบทกลอนที่ว่า

แลดูน่าผาสุกสนุกสนาน รโฐานจริงจริงทุกสิ่งเครื่อง

ยังแลยังละลานสำราญเรื่อง ดั่งหนึ่งเมืองอินทรานานิมิต

คำว่า ภินิหาร ตัดมาจาก อภินิหาร แปลว่า อำนาจแห่งบารมี หรืออำนาจแห่งบุญที่สร้างสมไว้ หรืออำนาจเหนือปรกติธรรมดา หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ดังบทกลอนที่ว่า

ทั้งสิบสองภาษามาอาศัย	ก็เพลินใจผาสุกสนุกสนาน
จะไปมาค้าขายไม่กันดาร	บาราศพาลการศึกไม่นึกระวัง
เรือไหหลำสำเภาเหล้ากำปั่น	สมอทอดจอดเป็นหลั่นจีนฝรั่ง
แต่งบรรณามาถวายไม่วายครั้ง	สิ่งของคั่งกันเข้าก็เขยว้าง

คำว่า บรรณา ตัดมาจาก บรรณาการ แปลว่า สิ่งที่ส่งไปให้ด้วยความเคารพนับถือ หรือด้วยไมตรี

การใช้คำภาษาบาลีสันสกฤต เขมร

วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ย่อมมีการใช้คำภาษาบาลีสันสกฤต เขมร ดังบทกลอนที่ว่า

สรวมชีพรจนาสามิภักดี	เฉลิมศักดิ์พิตรอดิศร
ไว้สำหรับกับกัลปนิรันดร์	ให้ถาวรพิพัฒน์สวัสดิ์
ขอคุณพระไตรรัตน์เป็นฉัตรแก้ว	มาปกแผ้วกันภัยในเกศี
ให้พระจอมโลกาทรงปราณี	พอพันที่ช่างเขียนเปลี่ยนนิวชา
ขอฉลองพระคุณไปในอาลักษณ์	ด้วยจิตรรักจงสมปรารถนา
ควรมิควรโปรดทรงพระเมตตา	ชีวิตไว้ได้ฝ่าธุลีเอย

คำว่า สรวม โปรด เป็นภาษา เขมร สรวม แปลว่า ขอ โปรดเป็นภาษา เขมร แปลว่า ถูกใจ พอใจมาก

คำว่า ชีพ รจนา สามิภักดี อดิศร ถาวร พิพัฒน์ สวัสดิ์ เป็นบาลีสันสกฤต ชีพ แปลว่า ชีวิต รจนา แปลว่า แต่ง หรือประพันธ์ สามิภักดี แปลว่า จงรักภักดีต่อเจ้านาย อดิศร แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ ถาวร แปลว่า มั่นคง ยั่งยืน พิพัฒน์ แปลว่า ความเจริญ สวัสดิ์ แปลว่า ความเจริญรุ่งเรือง

ด้านสภาพสังคม และวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี

วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรม มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านการทํานุบำรุงบ้านเมือง ด้านเหตุการณ์สำคัญ เรื่องข้าวยากมากแพง เรื่องน้ำท่วม เรื่องไฟไหม้ และด้านคติชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านสถาปัตยกรรม

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการติดต่อค้าขายกับประเทศจีน ทำให้ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศมาในด้านสถาปัตยกรรมปรากฏสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็น “เก๋ง” คือเรือนตึกมีรูปหลังคาแบบศาลเจ้าจีน ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้มีการกล่าวถึงเก๋ง ดังบทกลอนที่ว่า

พิศดูเรื่องปลั่งไปทั้งนั้น	สารพันไม่มีที่เทียมถึง
จะแลเล็งเก๋งตึกล้วนลึกซึ้ง	น่าตะลึงลานใจวิไลตา

ด้านการทํานุบำรุงบ้านเมือง

จากที่ปรากฏในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมีจะเห็นได้ว่า การคมนาคมสมัยนั้นนั้นมี 2 ทาง คือการคมนาคมทางน้ำและการคมนาคมทางบก ทำให้ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการสร้างและบูรณะลำคลองต่าง ๆ โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ขุดแต่งคลองให้ลึก เพื่อเรือเดินสะดวก เช่น การขุดคลองสุนัขหอน นอกจากขุดคลองแล้วยังมีการสร้างป้อมต่าง ๆ เช่น การสร้าง

ที่ปากน้ำทำป้อมพร้อมเครื่องรบ	ทั่วพิภพไปมาได้อาศัย
ทั้งเรือแพฟงเสาค่อยเบาใจ	ถวายไชยอวยผลมงคลพร
ฝ่ายประจิมพาราทวาเรศ	ไปประเทศทางเรือเหลือถ่อถอน
ล้วนตมตื้นขึ้นเพื่อเรือติดจร	ต้องจากดอนขุดลากยังยากเย็น
หวังประโยชน์โปรดราษฎรที่ขัดข้อง	ให้ขุดคลองลัดลำทางสามเสน
ออกปากน้ำโยทะกาเสนาเกณฑ์	พวกจีนเงินขุดขนไปจนลู่

ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี กล่าวถึงการขุดคลองบางบอนที่ตื้นเขินให้มีความลึกมากขึ้นตั้งแต่คลองบางใหญ่ไปจนถึงท่ามหาชัย ที่ปากน้ำมีการทำป้อมพร้อมเครื่องมือที่ใช้ในการรบกับข้าศึก ผู้คนที่สัญจรทางน้ำทั้งเรือ แพก็ไปมาสะดวกขึ้น ทางด้านทิศตะวันตกของเมืองก็มีการจ้างชาวจีนมาขุดคลองที่ตื้นเพื่อให้ราษฎรเดินทางได้สะดวก โดยให้ขุดคลองสามเสนมาออกทางปากน้ำ พวกแรงงานชาวจีนได้ดำเนินการขุดจนสำเร็จ

ในการทำนุบำรุงบ้านเมือง นอกจากมีการขุดคลองแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างและบูรณะป้อมต่าง ๆ ดังปรากฏในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ดังบทกลอนที่ว่า

ที่ปากน้ำทำป้อมพร้อมเครื่องรบ	ทั่วพิภพไปมาได้อาศัย
ทั้งเรือแพฟงเสาค่อยเบาใจ	ถวายไชยอวยผลมงคลพร

ด้านเหตุการณ์สำคัญ

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นมากมาย และเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี มีดังนี้

1. เรื่องข้าวยากหมากแพง ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ข้าวยากหมากแพง ดังบทกลอนที่ว่า

ถ้าราษฎรทุกซุกซี้เป็นวิบาก	เกิดน้ำมากไฟไหม้ในเคหา
ทั้งข้าวยากหมากแพงฝนแล้งนา	ที่ตกกล้าแห้งไปไม่สำราญ
ให้อาหารร้อนในพระทัยเทวษ	ไปทั่วเขตไพร่ฟ้าสุธาสถาน
จะอดอยากยากจนทนทรมาณ	ให้เกณฑ์การทนต์น้ำปิดท้นบ

หากราษฎรมีความทนทุกข์เกิดน้ำท่วม ไฟไหม้ หรือข้าวยากหมากแพง ฝนแล้ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงนิ่งเฉย เมื่อราษฎรเดือดร้อนจากภัยแล้ง พระองค์ทรงรับสั่งให้มีการทนต์น้ำเข้าสู่เรือกสวนไร่พระราช

2. เรื่องน้ำท่วม เหตุการณ์น้ำท่วม ดังบทกลอนที่ว่า

ถ้าน้ำมากปากเผื่อเหลือขนาด	ก็กัมปนาทพระทัยด้วยภัยสถาน
กลัวสาสึวิกลด้วยชลธาร	ด้วยสงสารราษฎรจะร้อนรน
ให้ตั้งกิจพิธีวารีปลาศ	พระสังฆราชภาวนาโกลาหล
ชุมนุมตั้งนั่งสวดพระพุทธรณต์	ในมณฑลนาวาโยธาพาย
ครั้นเสร็จกิจพิธีแล้วคืนน้ำ	ยังป็นข้าโหระโงคนองสาย
เสียงสนั่นครั้นครั้นคลื่นกระจ่าย	พลพายพระสวดลวดลงมา

ได้มีการกล่าวถึงกรณีนี้น้ำมากเกินไป อาจทำให้ปลูกข้าวได้น้อยลง ดังวรรคที่ว่า “กลัวสาสึวิกลด้วยชลธาร”

3. เรื่องไฟไหม้ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ไฟไหม้

เข้าดูคชัฏกตักสาอยู่ฉาดฉ่า

โยทกาแยงยุบอุปถัมภ์

พระเพลิงร้ายพวยรื้อกระพือทำ

ก็แพ้อำนาจองค์พระทรงบุญ

บทกลอนข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ว่า หากเกิดไฟไหม้บ้านเรือนของราษฎร และเรือนของขุนนางต่าง ๆ รวมถึงเจ้านาย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินออกจากวังโดยทรงขึ้นประทับบนบัลลังก์ และมีพระบรมราชโองการให้ทุกฝ่ายช่วยกันดับเพลิง

นอกจากเหตุการณ์ไฟไหม้บ้านเรือนแล้ว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ที่วัดระฆังโฆสิตาราม ปรากฏในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ดังบทกลอนที่ว่า

แต่วัดระฆังสร้างซ้ำทำสองครั้ง

ด้วยวัดบังเกิดเพลิงเริงหนักหนา

ไหม้กุฏิแถบคลองของนานา

แล้วลามมาการเปรียญจนเลียนลง

พระประธานฉานชำระย้ายบ

ด้วยข้อทับหักแตกแหลกเป็นผง

พระเถรเถรต้นยืนไม่ตรง

เสียสบงจีวรสะทอนใจ

เนื้อหาของกลอนกล่าวถึงวัดระฆังโฆสิตาราม ซึ่งต้องสร้างถึงสองครั้ง เนื่องจากเกิดไฟไหม้ตั้งแต่กุฏิพระลามมาจนถึงศาลาการเปรียญ พระประธานถูกข้อทับแตกเสียหาย พระสงฆ์และเถรที่จำวัดอยู่ที่นั่นต่างขวัญเสียไปกับเหตุการณ์ดังกล่าว

ด้านคติชน

ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้สะท้อนให้เห็นถึงด้านคติชน ความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ภูตผี ปีศาจ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น กฎแห่งกรรม ความไม่เที่ยงของสังขาร การเวียนว่ายตายเกิด การทำบุญ การฟังเทศน์ ค่านิยมในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ค่านิยมในความซื่อสัตย์ ค่านิยมในความกตัญญู ค่านิยมในความอ่อนน้อมถ่อมตน และค่านิยมในการศึกษาเล่าเรียนดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูต ผี ปีศาจ เทวดา ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูต ผี ปีศาจ เทวดา คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาหรือภูตผีปีศาจ โดยเชื่อว่าในป่าเขา ต้นไม้ แม่น้ำลำธาร ล้วนมีผีสิงหรือเทวดาอาศัยอยู่ เพื่อคอยปกป้องรักษา ดังบทกลอนที่ว่า

ด้วยบุญญาบารมีภินหาร

โพธิญาณแก้กล้ำสถาผล

ให้ร้อนอาสน์จตุโลกบาลบน

ไม่ทานทนบุญฤทธิ์ทรงพิธิ

บันดาลท่าพลาทกให้ตกฟุ้ง

ลงทั่วทุ่งทุกประเทศเกษมศรี

ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินก็ยินดี

ได้ทำที่ไร่นาสถาวร

2. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องการสร้างวัด คนไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนและพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ต่างทรง

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระอารามไว้ทั่วราชอาณาจักร โดยเปรียบเทียบสิ่งก่อสร้างที่นำมาสร้างวัดทั้ง อัฐ ปูน กระเบื้องมากมายเทียบภูเขา น้ำที่ใช้ในการก่อสร้าง เนื้อยารัก มากมายเท่ากับแม่น้ำ ไม้ที่ทำเสานั่งร้าน ทั้งไม้สัก ไม้หวาย มากกว่าเรือนแพในเมืองกรุงศรีอยุธยา เครื่องเขียนและกาวมากเท่ากับเรือสำเภาสิบลำ กระจกที่ใช้ในการประดับวัดมากเท่ากับสิบเกวียน ทองคำเปลวมากถึงสองสามสิบหาบ สามารถนำไปปิดได้ทั่วทั้งจังหวัด แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญเรื่องการสร้างวัดเป็นอันมาก

ในการสร้างวัดของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงสร้างเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะสังคมไทยนั้นถือว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักของบ้านเมือง บ้านเมืองจะเป็นปกติสุขต้องใช้ศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้แสดงให้เห็นถึงพระราชศรัทธาอันแรงกล้าในพระพุทธศาสนาของพระองค์ ดังบทกลอนที่ว่า

ทุกเรื่องอื่นมิได้ขึ้นเหมือนเรื่องวัด	เวียนแต่ตรัสถามไต่ให้เฝ้าฝัน
ถึงวัดนั้นวัดนี้เป็นนิรันดร์	ถึงเรื่องบันเขียนถากสลักกลิ้ง
วัดโน้นแล้ววัดนี้ยังรับสั่งเร่ง	เตือนตาเบ่งทำไปให้ข้าชิง
พวคนายด่านนายงานเร่งการตะบึง	ให้ทั่วถึงถ้วนวัดจังหวัดราย

จากบทกลอนข้างต้น กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญพระทัยในเรื่องการสร้างวัด พระองค์ได้ตรัสถามถึงความคืบหน้าของวัดต่าง ๆ ที่ทรงสร้างทั้งเรื่องการปั้น การเขียน การแกะสลักว่าวัดใดสร้างเสร็จ และวัดใดยังสร้างไม่เสร็จ ก็ให้ทางนายช่างเร่งทำให้เสร็จโดยเร็ว

วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้กล่าวถึงรายชื่อวัดต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์ไว้ ดังบทกลอนที่ว่า

แล้วเปลี่ยนขนาดนามวัดที่จัดสร้าง	ให้คงอย่างภูมิฐานที่เรียกถาม
วัดทองนั้นชื่อสุวรรณทวาราม	วัดนาคนามชื่อว่าพระยาพา
วัดแจ้งแปลงสมญาตามอาวาส	อรุณราชธารามอันงามข้า
วัดเลียบราชบูรณะเรียกประจำ	วัดบางลำพูล่างเรียกต่างกัน
ขนานนามงามวิเศษเศษฉัตร	วัดหมุ่พลัดชื่อว่าอัปสรสวรรค์
วัดประโคนชื่อดุสิตพลัน	วัดพลับนั้นชื่อราชสิทธิ
วัดบางจากชื่อภคินีนาถ	ท้ายตลาดโมลีเฉลิมศรี
วัดนครเขื่อนขันธ์พันทวี	ลงบัญชีชื่อวัดโปรดเกศงาม
แต่วัดกลางวัดระฆังทั้งวัดกฎ	ไม่สมมติชื่อเสียงเรียงสนาม
ทางวัดเกาะก็จำเพาะอยู่คงนาม	ทั้งอารามวัดสระเกศก็เพศกัน
ทางวัดสมอรายไม่กลายชื่อ	วัดคอกกระบือคงเดิมไม่เจิมขวัญ
ถ้วนสิบเก้าเข้าทั้งวัดเครือวัลย์	สารพันจำรัสสวัสดิ์

นอกจากการสร้างวัด พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งโรงงานเป็นการบริจาคทานแก่ประชาชนทั่วไป และสัตว์ต่าง ๆ ดังปรากฏในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ดังบทกลอนที่ว่า

ยิ่งเพิ่มพูนก็ยิ่งเต็มพระกุศล	บำเพ็ญผลมิได้ขาดในศาสนา
ไม่เสื่อมสูญพูนพระราชศรัทธา	ดั่งมหาเวสสันดรไม่ร้อนรน
โรงงานให้ไม่ขาดพระราชทรัพย์	ออกจ่ายจับเจือจานหวานกุศล
ทั้งควาหวานเข้าเย็นไม่เว้นคน	ออกสับสนแซ่ซ้องมากองกิน

พระ

ห้ามปลากัดตดทุเรียนอาเพี้ยนไก่
เครื่องตัดลาภบาปหนาเป็นราศี
หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ดังบทกลอนที่ว่า
พวกผ้าไตรในวังตั้งแต่เพิ่ม
ดั่งมหาวิธีสีทันดร
จะตวงตักสักเท่าไรก็ไม่พ่อง
ก็ยังเพิ่มเติมผลกุศลทวี

พระมิให้เฟื่องฟุ้งทั้งกรุงศรี
มักฆ่าตีฉกชิงแลวังราว
พ่องแล้วเติมแต่งต่อไม่ทอดอน
ไม่หยุดหย่อนไหลมาทั้งตาปี
เกิดด้วยกองบุญญาพระราศี
สร้างภูมิอารามอร่ามเรือง

ความเชื่อเรื่องความไม่เที่ยงของสังขาร พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทย รวมทั้งในด้านความเชื่อเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อเรื่องสังขารของคนนั้นไม่เที่ยง มีเกิดก็ต้องมีดับ ดังบทกลอนที่ว่า

เตรียมสำรองกองบุญไปครุ่นครบ
ทั้งผ้าไตรผ้าพัสดับปกรณ์
กลองชนะพระสวดฉันทน์หน้าศพ
ทั่วทุกภพครบครันจนวันปลง

ถึงงานศพสุริยวงศ์อดีต
เครื่องศพท่อนจันทน์ทองฉลององค์
ทั้งเครื่องอบหอมหวานประทานส่ง
ไตรสบงไม่น้อยสักร้อยไตร

ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏ เป็นความเชื่อที่ว่า เมื่อบุคคลตายแล้วในชาตินี้ต้องกลับมาเกิดใหม่ในชาติหน้า ส่วนจะเกิดเป็นอะไรดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับผลกรรมที่ทำมาซึ่งจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือการไปสู่นิพพาน เป็นการหลุดพ้นที่ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีกต่อไป ดังบทกลอนที่ว่า

สิ่งใดพระทัยรักพัวหลัง
ให้ล่วงลามาข้ามเขตกิเลสมาร
ให้พระราษศรัทธาแน่นกล้าหาญ
ให้สำเร็จเสร็จกิจจิโร
มาราขออย่ามาประจัญได้
เหมือนพระเมตไตรยในอนาคตกาล

ให้สมดังพระประสงค์ดำรงสถาน
ให้ศัลทานผ่องใสในมโน
บำราศพาลเป็นบรมสุขโข
เป็นสัมมาสัมพุทธโธมโหฬาร
ตั้งพระทัยอุดมพรหมวิหาร
พระนฤพานจงลุลุโหดเต

ความเชื่อเรื่องการทำบุญและฟังเทศน์ การทำบุญของพุทธศาสนิกชนส่วนมากเมื่อนิมนต์พระสงฆ์มาแล้วจะมีการเทศนาธรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนรู้ถึงบาปบุญคุณโทษ มีหิริ โอตตปปะ มีความเกรงกลัวต่อการทำชั่วและหันมาทำความดีกันมากขึ้น รวมถึงการฟังเทศน์ยังเป็นการยกระดับจิตใจของประชาชนให้หันมาใส่ใจอีกด้วย ดังบทกลอนที่ว่า

ถวายจตุปัจจัยมิได้ขาด
ที่ใจกระดังฟังเทศน์สังเกตจำ
จะชอบรักหักจิตปลิดจำหน่าย
ด้วยพระเดชพระคุณกรุณา

ทั้งกัณฑ์ราษฎร์ธารณะอุปลัมภ
ก็ค่อนน้ำใจดีมีศรัทธา
ออกถวายพระธรรมเทศนา
โปรดประชาให้สูงขึ้นพินามทอง

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สำคัญและมีบทบาทในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้แต่ด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ในพระราชสำนัก ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้กล่าวถึงพระราชพิธี “วาริปลาส” ดังบทกลอนที่ว่า

ถ้าน้ำมากฟากเผื่อเหลือขนาด
กลัวสาวิกลด้วยชลธาร
ให้ตั้งกิจพิธีวาริปลาส
ชุมนุมนั่งตงสวดพระพุทธรมนต์
ครั้นเสร็จกิจพิธีแล้วคืนน้ำ

</

เสียงสนั่นครื้นครั่นคลื่นกระจาย	พลพายพระสวดรดลงมา
ด้วยบารมีภิเษกทรงเอกฉัตร	ช่วยบำบัดภัยราษฎร์ร่ายศาสนา
ให้กัมปนาทอาจองพระคงคา	ก็ลดลาล้ำเข้าชั้นเพรารวง
ดั่งนารายณ์เฟื่องพื้กลิ่นสมุทร	ให้เข้าผุดรุ่งเรืองทั้งเมืองหลวง
หมู่ไพร่ฟ้าหน้าขุนก็อุ้นทรวง	ได้เด่นดวงปรีดาด้วยบารมี

ครั้งบ้านเมืองมีฝนมาก เกิดน้ำท่วมข้าวในนาเสียหาย พระเจ้าอยู่หัวทรงนิมนต์พระมาสวดพระพุทธรูปแล้ว ตีน้ำ ยิงปืน มีการให้ร้องเพื่อเป็นการไล่น้ำให้หายไป ด้วยบารมีของพระมหากษัตริย์ที่ช่วยบำบัดทุกข์ภัยของราษฎร มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา น้ำจึงลดลง ข้าวกินได้ออกรวงเพื่อให้ประชาชนได้มีกินกันทั่วหน้า คราวบ้านเมือง ประสบทุกข์เข็ญ น้ำท่วม ไฟไหม้ ข้าวยากหมากแพง ฝนแล้ง ประชาชนอดอยาก พระมหากษัตริย์ได้ทรงทำพิธีพืชมงคล หรือพิธีขอฝน ดังปรากฏในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ดังบทกลอนที่ว่า

ถ้าราษฎร์ทุกข์เข็ญเป็นวิบาก	เกิดน้ำมากไฟไหม้ในเคหา
ทั้งข้าวยากหมากแพงฝนแล้งมา	ที่ตกกล้าแห้งไปไม่สำราญ
ให้อารมณ์ร้อนในพระไทยเทศ	ไปทั่วเขตไพร่ฟ้าสุธาสถาน
จะอดอยากยากจนทนทรมาณ	ให้เกณฑ์การทนต์น้ำปิดท้านบ
ให้ตั้งราชพิธีพืชมงคล	ทั้งองศาตวัดหลวงทั้งปวงจบ
นิมนต์สวดพุทธรูปไปจนครบ	ฝนสงบน้อยไปมิใคร่มี

ในพระราชพิธีนี้กล่าวถึงการทำพิธีพืชมงคลว่า พระมหากษัตริย์ได้เสด็จไปยังวัดที่ทำพิธีพร้อมด้วยเหล่าเสนาอำมาตย์และอธิฐานจะถือศีลเป็นกิจวัตร จากนั้นจึงนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป ด้วยพระบารมีจึงเกิดอภินิหารบันดาลให้ฝนตกลงมา ประชาชนเกิดความยินดีได้ทำได้อย่างมีความสุข

3. ค่านิยมในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ของคนไทยเรื่องความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในสมัยอยุธยาประชาชนยกย่องพระมหากษัตริย์ดังสมมติเทพ ในสมัยต่อมาพระมหากษัตริย์ก็ยังทรงแผ่พระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมแก่ประชาชนอยู่เช่นเดิม นอกจากพระมหากษัตริย์แล้ว บรรดาเจ้านาย เชื้อพระวงศ์ต่าง ๆ ก็ยังเป็นบุคคลที่เปรียบเสมือนเจ้าชีวิตของบ่าวไพร่หรือผู้ที่อยู่ใต้อาณัติอยู่เสมอ ดังบทกลอนที่ว่า

ขอเฉลิมเพิ่มพูนพระเกียรติยศ	ยุคลบพิตรอดิศร
ถวัลย์ราชราชนคร	ดั่งทินกรแจ่มฟ้าทั่วธานี
ลอยสว่างกลางสวรรค์ชั้นประทีป	ได้ขึ้นชีพทั่วจังหวัดทั้งศรี
ด้วยพระเดชเอกโลกโบราณ	ไม่หมองมัวทั่วศรีอยุธยา

4. ค่านิยมในความซื่อสัตย์ ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมีได้กล่าวถึงความซื่อสัตย์ไว้ ดังบทกลอนที่ว่า

ขออนุโมทนาอันสูงส่ง	ที่พระองค์ทรงสร้างสว่างสวรรค์
ให้ปัญญาอยู่ทุกสิ่งอัน	อุปถัมภ์ตราอยู่ได้มี
บรมสุขทุกพระอิริยาบถ	ใครคิดคดให้พ่ายกระจายหนี
ให้พระชนม์ยาวยืนอยู่หมื่นปี	ให้เปรี๊ญปรีชาฤทธิมหิทธิญาณ

6. **ค่านิยมในความอ่อนน้อมถ่อมตน** วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี มีค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตน ดังบทกลอนที่ว่า

ขอฉลองคุณไปในอาลักษณ์	ด้วยจิตรักงสมปรารถนา
ควรมิควรโปรดทรงพระเมตตา	ชีวิตไว้ได้ฝ่าธุลีเอย

7. **ค่านิยมในการศึกษาเล่าเรียน** ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงให้ความสำคัญทางการศึกษาและยกย่องผู้ที่มีปัญญาทำให้ในสมัยนี้มีการตื่นตัวในการศึกษาเรียนรู้อย่างกว้างขวาง เกิดมหาวิทยาลัยเพื่อประชาชนขึ้นเป็นแห่งแรก คือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม คนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาจากวัด ผู้ชายมักเข้ารับการศึกษาศึกษาโดยการบวช ไม่ว่าบวชเป็นพระ หรือสามเณร วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้กล่าวถึงการศึกษาเล่าเรียนในวัด ดังบทกลอนที่ว่า

พระที่นั่งเฉลิมหล้ามหาปราสาท	ก็พระราชศรัทธาเป็นราศี
ตั้งนักปราชญ์พวกราชบัณฑิต	บอกบาลีสถียวงศ์พระสงฆ์
พระราชทานเงินเดือนบ้างเลื่อนยศ	ด้วยสอนธรรมมามาหาเถร
กระยาหารหวานคาวทั้งเช้าเพล	ถวายเนรมิตพระสงฆ์ที่องค์เรียน
ทั้งเกสรธูปธูปบานสำราญรื่น	ให้แช่มชื่นชูจิตพินิจเสถียร
วันละสามสิบเศษในเทศเพียร	เข้ามาเรียนอรรถแปลแซ่สำเนียง
บ้างเรียนมูลเรียนคัมภีร์อยู่มีฉาว	ตั้งแต่เช้าจนบ่ายไม่วายเสียง
ที่แม่นยำจำได้ออกไล่เสียง	แล้วขบเลี้ยงเป็นมหาเลขาเรียน

จากบทกลอนข้างต้น กล่าวถึงพระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ ให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตมาถวายความรู้ภาษาบาลี แต่พระสงฆ์ และสามเณร โดยให้รางวัลหรือเลื่อนยศแก่ผู้ที่มาถวายความรู้ หรือสอน ซึ่งมีพระสงฆ์และสามเณรมาเรียนวันละสามสิบกว่ารูป บางรูปเรียนได้อย่างแม่นยำชำนาญ จนได้รับการอุปถัมภ์เป็นมหา หรือพระครูเปรียญ

4. สรุปผล

การวิเคราะห์วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี แต่งเป็นกลอน จำนวน 522 คำกลอน โดยนำเนื้อเรื่องบางตอน มาจากเหตุการณ์ที่ได้พบได้เห็นจริง ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้ 1. ด้านศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ปรากฏกลวิธีในการเสนอความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งหมด 4 วิธี คือ การใช้ความเปรียบแบบอุปมา การใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ การใช้ความเปรียบแบบอติพจน์ และการใช้สัญลักษณ์ 2. ด้านสภาพสังคม และวัฒนธรรม ในสมัยรัชกาลที่ 3 ในวรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติรัชกาลที่ 3 ของนายมี ได้สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรม คม ด้านสถาปัตยกรรม ด้านการทํานุบำรุงบ้านเมือง ด้านเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ เรื่องข้าวยากมากแพง เรื่องน้ำท่วม เรื่องไฟไหม้ ส่วนด้านคติชน มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา ภูตผี ปีศาจ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น กฎแห่งกรรม ความไม่เที่ยงของสังขาร การเวียนว่ายตายเกิด การทำบุญ การฟังเทศน์ และค่านิยม ได้แก่ ค่านิยมในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ค่านิยมความซื่อสัตย์ ค่านิยมในความกตัญญู ค่านิยมในความอ่อนน้อมถ่อมตน และค่านิยมในการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ยังเป็นบทประพันธ์เพื่อใช้ในการสรรเสริญพระเกียรติ

5. เอกสารอ้างอิง

- นายมี มหาดเล็ก. 2530. กลอนเพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- บุญยงค์ เกศเทศ. 2526. วรรณกรรมวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ประสิทธิ์ ภาพยกกลอน. 2523. วรรณกรรมประวัติศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ปัญญา บริสุทธิ์. 2534. **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรหมสมพัตร(มี), หมิ่น. **ทศมูลเสือโค**. ม.ป.ท., 2521. (วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตบพิตรพิมุข
พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพพระสิรินันท์ (สนั่น ถาวโร ป.ธ.6) เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ณ เมรุ
วัดจักรวรรดิราชาวาส วันเสาร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ 2521.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. 2553. **นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัทนานมี
บุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- วัชร รมยะนันท์. 2538. **วิวัฒนาการวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมถวิล วิเศษสมบัติ. ม.ป.ป. **วรรณคดีการละคร**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต.
- สนิท ตั้งทวี. 2528. **วรรณคดีและวรรณกรรมไทยเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สาทิค แทนบุญ และมาลินี แทนบุญ. 2560. **พระอภัยมณีกับวิถีของสังคมไทย**. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก. 6 (2) : 132-140.